

Abdullah Mâhir İz Bey'in Hayatı

Mustafa İsmet Uzun

*A'dâd biterdi Allah Allah,
Evsâfı eğer olunsa ta'dâd*

K. Edip Kürkçüoğlu¹

I. Doğumu ve Ailesi

Abdullah Mâhir [İz], 29 Ocak 1895'te (2 Şaban 1312 h./ 15 Kânûnisânî 1310 r.) o zamanlar idarî bakımdan Üsküdar'a bağlı olan Beykoz'da, Abraham Paşa korusuna bitişik bir evde doğdu.²

Babası Erzurum'da Külâhîzâdeler nâmıyla anılan, ilmiye sınıfından bir aileye mensuptur. Devrin en tanınmış hattatlarından Râkım Efendi'den sülüs ve nesih icazetname sahibi, Medine ve Ankara kadılıklarında bulunmuş, "Medine-i Münevvere Mollası" pâyeli Seyyid İsmail Abdülhalim Efendi'dir.³ Dedesi sadreyn müsteşarı⁴, Medine ve Mekke kadısı Seyyid Mehmed Servet Efendi'dir.

Annesi, kadı ve şeyhülislâmlar yetiştirmiş yine Erzurumlu Çelebizâdeler ailesine mensup Râife Hanım'dır.

Anne tarafından dedesi, aslen Diyarbakırlı Molla Çelebi ahfâdından Bağdat mollası İbrahim Rüşdü Efendi'dir. Dayısı, Ocak-Temmuz 1910 arasında şeyhülislâmlık yapıp, İttihatçılarla anlaşamadığı için istifa eden Hüseyin Hüsnü Efendi'dir. Erzurum kadısı ve sonra mebusu olan Râif Efendi de Mâhir Hoca merhumun eniştesidir.

Mâhir İz, anne ve baba tarafından Osmanlı ilmiye sınıfından köklü bir âileye mensup bulunmasının yanında -kendisinin hayatı boyunca hiç

¹ "Eğer Mâhir Beyin sahip olduğu niteliklerin sayılması gerekseydi, buna rakamlar yetmezdi" manasına gelmektedir.

² Mâhir İz, *Yılların İzi*, İstanbul 1975, s. 17.

³ Geniş bilgi için bk. Sadık Albayrak, *Son devir Osmanlı Uleması*, İstanbul 1996, II, 249-251.

⁴ Osmanlı ilmiye teşkilatında en üst ilmî derecelerden biri. Daha yukarıda Şeyhülislam bulunmaktaydı. Onun altında Rumeli ve Anadolu kazaskeri yer alırdı. Sadreyn müsteşarları, aynı zamanda Divân-ı Hümayun'un üyesi, yargı ve eğitim teşkilâtının sorumlusu olarak görev yaparlardı.

söz etmemesine karşılık⁵ sâdâttan⁶ yani Hz. Peygamber'den günümüze uzanan altın silsilenin bizlere ulaşan halkalarından biridir.

Abdullah Mâhir, Abdülhalim Efendi'nin ikisi küçük yaşta vefat eden evlâdından; Bihin, Servet, Abdülmennan, Güzin ve Fâhir⁷ isimlerini taşıyan, altı çocuğundan erkeklerin en büyüğüdür.

Tahsil Hayatı:

Abdullah Mâhir'in tahsil hayatını daha iyi anlayabilmek için öncelikle devrin eğitim uygulamalarına bakmak gerekir. Bilindiği gibi zaman içinde bazı farklılıklar gösterse de Osmanlı uygulamasında, eğitim çağına girenlerin tahsil hayatları, -kabaca, ailenin imkânları, sosyal durumları ve tercihlerine göre öncelikleri değişmekle birlikte- resmi ve hususî olarak birbirini tamamlayan iki koldan yürütülürdü. Belli bir yaşa ve seviyeye gelen genç, imkânlar ölçüsünde resmi tahsili dışında kendi ilgi ve tercihleri doğrultusunda bir kaleme, bir dergâha, bir ilim, sohbet ve sanat mahfiline devam ederek özel surette kendini yetiştirmeye çalışırdı. Hangi yolla eğitim alırsa alsın, günümüz tabiriyle fırsat eşitliğine uygun olarak açılan imtihanlara katılır, başarılı bulunursa daha üst ve ileri vazifelere tayin edilirdi.

Üst dereceden bir memur çocuğu olsa da Abdullah Mâhir'in tahsili, Osmanlı coğrafyasının muhtelif merkezlerinde devam etti. Bu ön bilgiler eşliğinde Abdullah Mâhir'in tahsil hayatına daha yakından eğilmek isabetli olacaktır.

1. Resmî tahsili

Abdullah Mâhir, resmî tahsiline babasının kadılık vazifesi dolayısıyla, kendisi henüz beş yaşındayken ailece gittikleri Midilli adasında başladı. Üç sene kaldıkları Midilli'den İstanbul'a döndüklerinde ise Fatih Rüşdiyesi'nin ilk kısmına devam etti. Bir müddet sonra şehrin kadılığına tayin edilen babası ile Balıkesir'e gitti. İki buçuk sene kaldıkları bu merkezde Abdullah Mâhir idâdiye devam etti. Buradan babasıyla birlikte Isparta'ya gittiler. Bir sene sonra da Medine-i Münevvere Mollası

---

⁵ Bu husustaki bilgiler, sağlığında hocayı yakından tanıyan Fethi Gemuhluoğlu, Selçuk Eraydın, Emin Işık, M. Ertuğrul Düzdağ, Mahmud Kaya gibi muhterem isimlerin, ehline aktarmakta beis görmedikleri şifâhi malûmata dayanmaktadır.

⁶ Seyyid: Hz. Peygamberin soyundan gelenlere verilen genel ad. Çoğulu "sâdât" seyyidler demektir.

⁷ Kardeşlerinin en küçüğü Fahir Bey (v. 5 Temmuz 2005), ağabeyinin özel ilgi ve desteğiyle iyi bir tahsil görerek ondan aldığı özel eğitimin de büyük katkılarıyla, sonraları Türk Edebiyat ve kültürü alanında milletler arası bir üne sahip ilim adamlarının başında yer almıştır..

payesini elde eden babası Abdülhalim Efendi, Medine kadılığına tayin edildi.

Abdullah Mâhir, babasının vazife yerlerine bağlı olarak geniş Osmanlı coğrafyasının farklı merkezlerinde eğitim gördü. Balıkesir'de babası tarafından İstanbul'dan getirilen Saraybosnalı müderris⁸ Mahmud Necî Efendi'den⁹ özel dersler almaya başladı.

2. Özel Tahsili:

a. Hocası Mahmud Necî Efendi

Necî Efendi, ileriki senelerde de babasının vazifesi dolayısıyla gittiği yerlere onlarla beraber gitti. Talebesi Mâhir'e özel dersler vererek onu kuvvetli temel bilgilerle donattı. Müzakereleriyle dikkat ve itina ile eğitip yetiştirerek değerli bir öğretmen olmasını sağladı. Nitekim Mahir Hocamız, hocası hakkında “*sebeb-i feyzimdir*” tabirini kullanmaktadır. Ayrıca Balıkesir'de bu zattan önce *Tuhfe-i Vehbi*'yi¹⁰ okuyup ezberlediği anlaşılmaktadır.¹¹

Balıkesir'den başka sonraki yıllarda Mâhir Hoca'nın tahsilinde üç önemli Osmanlı şehrinin ve buralardaki mekteplerde hocalardan aldığı eğitimin ayrı bir yeri vardır. İlk önemli şehir, o zaman Osmanlı toprağı olan Medine'dir. Mâhir Bey on üç yaşındayken, babası şehrin kadılığına tayin edilince ailece Medîne-i Münevvere'ye giderken özel hocası Mahmud Necî Efendi'yi beraberlerinde götürdüler.

A. Hoca'nın Resmî ve Özel Tahsilinde MEDİNE Devresi

Genç Mâhir, burada bir taraftan Medine Rüşdiye'sine devam ederken bir taraftan da hocasından Arap dili ve edebiyatı yanında çeşitli dinî dersler ve kitaplar okuyarak yetişti. Kendi ifadesine göre altı ay içinde Arapça konuşmaya başladı. Hatıralarında: *Gündüzleri Medine Rüşdiyesine gider, ikindiden evvel eve dönerdim. Yemeğimi yedikten sonra Hocam*

---

⁸ Müderris: Osmanlı medrese eğitimi sisteminde, medreselerde ders verecek kudret ve kuvvetteki hocalara verilen genel ad. Bunların bilgi ve birikimlerine göre çeşitli dereceleri vardı.

⁹ Mahmud Necî Efendi, Mâhir Hoca'nın babası Abdülhalim Efendinin -Osmanlı eğitiminde aynı hocadan okuyanları ifade eden özel tabiriyle- “ders şeriki”dir. (bkz. *Yılların İzi*, İstanbul 1975, s. 56).

¹⁰ Divan şairlerinden Sünbülzade Vehbî'nin *Tuhfe-i Vehbi* adıyla anılan bu önemli eseri, 1197'de (1783) değişik vezinlerde elli sekiz kıtadan oluşan Farsça-Türkçe manzum bir sözlüktür.

¹¹ *Yılların İzi*, İstanbul 1975, s. 30.

Mahmud Necî Efendi ile Menâha¹² Meydanındaki kahvelere giderdik. Ben yeşil çayımı yudumlarken, hocam kitabını okumaya başladığı. Ben ise akşamdan hazırlayıp bir kâğıda yazdığım meseleleri çıkarır, bir elimdeki kâğıda, bir hocamın yüzüne bakardım. O “nedir?” diye soruncaya kadar beklerdim. Nihâyet suallerimi sormaya başlayınca hocam kitabını kapatır, cevap vermeye başladı. Akşam ezanına kadar aşağı yukarı bir buçuk saat müddetle anlattıklarını dinlerdim.

Sonra Harem-i Şerîfe gider akşam namazını kılarak eve dönerdik. Akşamla yatsı arasında ben mektep derslerini yapardım. Yatsıya yine Harem’e gider namazı kılar ve dönerdik. Sonra bizim Arapça dersleri başladı.” demektedir. Hoca bu derslerde “Sarf-nahiv”¹³ okuyarak Arapçasını geliştirdi. Akâidden “Bed’ü’l-Emâli”yi¹⁴ ezberledi. Fıkıh’tan “Merâkî’l-felâh”ı¹⁵ okudu. Ayrıca tanınmış hadis kitaplarının el-Câmiu’s-sağîr,¹⁶ Kenzü’l-ummâl¹⁷ gibi eserleri geleneksel bir usûl olan “kırâ’atü’ttâlîbi ale’l-üstâd / talebenin kitabı asıl dilinde üstadına okuyarak dinletmesi” yoluyla bitirdi.¹⁸

Yine bu sıralarda Rüşdiye’deki Farsça Hocası Dağistanlı İsâ Rûhî Efendi’den¹⁹ “Gülîstan”ı²⁰ okudu. Farsça’sını daha da ilerletme imkânı buldu. Babasının Medine’deki görev süresi dolunca ailece İstanbul’a döndüler.

---

¹² Menâha Meydanı: Medine’e cahiliye devrinde ölenin arkasından ağıt okuyan kadınların (nâihât) ve cenaze sahibiyle cemaatin toplandıkları ve ağıt törenlerinin yapıldığı geniş alan. İslâm’dan sonra da meydan bu isimli anılmıştır.

¹³ Arap dilbilgisinde sarf “kelime bilgisi/morfoloji”, nahiv ise “cümle bilgisi/sentaks” anlamında kullanılır. Arapçayı öğrenmek isteyenler tahsillerine her iki konuya dair (Sarf-Nahiv) belirli medrese kitaplarını okuyarak başlardı.

¹⁴ Ali b. Osman el-Üşî’nin (ö. 575/1179 [?]) Mâtürîdiyye akâidinde dair bu manzum risâlesinde İslâm akâidinin temel konuları ilâhiyyât, nübüvvât ve sem’iyyât şeklindeki klasik şemaya genellikle sadık kalınarak işlenmiştir.

¹⁵ Tam adı “Merâkî’l-Felâh bi imdâdi’l-Fettâh Şerhu Nûri’l-İzâh ve Necâti’l-Ervâh” olan eser Şürûnbülâlî’nin Nûri’l-izâh üzerine yazdığı İmdâdü’l-Fettâh adlı şerhin kısaltılmış şeklidir.

¹⁶ Tanınmış hadis âlimlerinden Süyûtî’nin (ö. 911/1505) bir veya birkaç cümlelik kısa hadislerden derleyerek alfabetik şekilde düzenlediği bir eserdir..

¹⁷ Müttakî el-Hindî’nin (ö. 975/1567) Süyûtî’ye ait üç eserdeki rivayetleri fıkıh konularına göre alfabetik olarak düzenlediği tanınmış Arapça hadis kitabı.

¹⁸ “Kırâatü’t-tâlîbi ale’l-üstâd” aynı zamanda İslâm eğitiminde öğrencinin okuyacağı kitabı önceden hazırlanarak Hocasına dinletmek suretiyle okumasını ifade eden bir öğretim metodudur.

¹⁹ İsâ Rûhî Efendi: Hakkında bilgi bulamadığımız hocamızın hocası bu üstadı rahmetle anıyoruz.

²⁰ Gülîstan, Sa’dî-i Şîrâzî’nin (ö. 691/1292) ünlü Farsça eseri.

B. İSTANBUL Devresi

Abdullah Mâhir, Medîne'den ailece, trenle Şam'a oradan da Beyrut'a geçerek, deniz yoluyla tekrar İstanbul'a döndükten sonra iki yıl Vefa İdâdî'sinde²¹ öğrenim gördü. Kendisi bu yıllarda "gazete okumaya merak sardığını, İkdâm²² gazetesi başta olmak üzere İstanbul gazetelerini sütun sütun okuduğunu, o zamana kadar duymadığı meselelerle ilgilenmeye başladığını" belirtir.

Bu devrede artık serbest okumaya yöneldi. Devrin gazete ve mecmualarını takip ederek dînî, millî ve edebî meselelere alâka duydu. Kültürünü artırma çabasıyla özellikle de siyasî konularla daha fazla ilgilenmeye başladı.

Mâhir Bey, babasının ikinci defa kadılığına tayin edildiği Ankara'ya giderek lise tahsilini orada tamamladı. Muallimliğe orada başladı. Ankara'da farklı isimlerden ileri seviyede hususi dersler alarak tahsilini yüksek seviyeye taşıdı.

C. ANKARA Devresi:

Ankara devresinin en önemli özelliği genç Mâhir'in üniversite öncesi hayatını başarıyla tamamlayarak öğretmenliğe başlayacak seviyeye ulaşması olmuştur.

Abdullah Mâhir'in, Ankara'daki günleri birkaç noktadan önemlidir. Bu devrenin ilk merhalesinde Ankara Sultânîsi'ni bitirerek resmi tahsilini tamamladı (1916). Hemen ardından aynı okulun ilk kısmında başladığı Türkçe muallimliği ile mesleğe adım attı. Böylece hoca, elli dokuz yıl sürecek olan verimli, başarılı bir öğretmenlik hayatına –sevdiği tabirle muallimliğe- burada başladı. Ankara'da tanıdığı Türk edebiyat dünyasının bilinen saygın isimlerinden aldığı özel eğitiminin en istifadeli devresi bu yıllara rastlar. İlk manzumeleri bu senelerde yazdı. Şiirleri yayınlandı ve yakın çevresinde şair olarak anılmaya başladı. İstiklâl savaşı sırasında I. TBMM'de zabıt kâtibi olarak çalışmaya başladı.

a. Muallim Mâhir İz

Mâhir Hoca hatıralarında, mezuniyeti ve hemen ardından muallimliğe başlamasına dair aşağıdaki dikkat çekici bilgileri vermektedir. Bu bilgilerin ilki eski kültürümüzde işe yeni başlayan

---

²¹ Günümüzdeki Vefâ Lisesi.

²² Yayıncısı, gazetesinin adıyla İkdamcı Cevdet (1862-1935) olarak anılan son dönem Osmanlı matbuatının önemli süreli yayınlarından biri (1894-1928).

kişilerin anlayış ve davranışlarına aittir. İkincisi I. Dünya Harbi ve Çanakkale savaşının memlekette doğurduğu yetişmiş insan sıkıntısının had safhaya geldiğini göstermektedir:

“Mezûniyet imtihanını yapan müdür bey ‘Yeter sınıfı geçtin. Ancak ben senin diplomanı vermeyeceğim. Biliyorsun harp içindeyiz. İlk kısım hocalarının hepsi askerde, sınıflara hoca bulamıyoruz. Şâyet sen ilk kısımda hocalık yapmayı kabul edersen diplomanı veririm’ dedi. Ben, keyfiyeti babama açmadan cevap veremeyeceğimi söyledim.

Ertesi gün babamın odasına çıktım, elini öptüm, mektebi bitirdiğimi söyledim. Haydar Bey’in teklifini naklettim. Babam oturmamı işaret etti. Hiç yüzüme bakmadan:

- ‘Allah’tan gelen nimet reddedilmez’ dedi.

Bu muvâfakat cümlesi hiç hatırımdan çıkmadı. Bütün memûriyet hayatımda hiçbir zaman bir işe tâlib olmadım. Dâimâ matlûb oldum ve vazifeye dâvet edildim. Cenâb-ı Hakk’a ne kadar şükretsem azdır.

Kısa bir zaman sonra ek olarak Ankara Sanayi Mektebi Müdürü Nuri Bey de dört saat tarih dersine girmesini isteyince Hocanın haftalık dersi otuz altı saate çıkmıştı. Bu yoğun muallimlik faaliyetinin Mâhir Bey’e bir diğer faydası kendi tabiriyle “*lisanımda babadan mevrûs rekâket yani tutukluğun on beş günde ortadan kalkmasına*” sebep olmasıdır.

b. Şair Mâhir, Şâir-i Mâhir Olma Yolunda

Mâhir Hoca bu yıllarda şiir yazmanın yanı sıra “bi’l-bedâhe / ânında şiir söylemede” de oldukça meleke kazandı. Nitekim okulu, hocaları ve arkadaşları hakkında yazdığı mizahî şiirleri ile özellikle hiciv tazındaki manzumeleri talebe arasında yayıldı.

Hatıralarında belirttiğine göre, Ankara kadısı Âşir Molla’nın küçük oğlu ve sonraları meşhur bir heykeltıraş olarak ün kazanacak olan arkadaşı Râtip Âşir’in yaptığı resimlerin altına yazdığı kıt’alar onun ânında şiir söyleme kabiliyetini ortaya koyan güzel örneklerdir.

Bunlardan biri Mevlânâ türbesiyle ilgili resim için yazdığı aşağıdaki kıt’adır:

Görünen türbe-i zî-izz ü alâ
Merkad-i Hazret-i Mevlânâ'dır
Varsa ger çeşm-i basîrette cilâ
Pertev-i feyzi onun peydadır.²³

Kıt'ası ve benzerleri, daha o yaşlarda Mâhir Bey'in ne kadar kuvvetli bir imana ve dinî hassasiyete sahip olduğunu göstermektedir.

c. Basın-Yayın Hayatına Girişi

Mâhir Bey'in şiirle meşgûliyeti ve kaleminin kuvveti sebebiyle Sultanî Müdürü Haydar Bey, çıkardığı *Sa'y*²⁴ mecmuasında yayımlamak üzere kendisinden yazı ve şiir istedi. Hoca da bazı şiirlerinin yayımına rıza gösterdi. Ancak pek genç oluşu sebebiyle devrin tanınmış, kuvvetli yazar ve şairleri arasında boy göstermeye utandığından neşrettiği kalem tecrübeleri için Maksud Kâmuran takma adını kullandı.

Tûf-i Şegaf/Aşk Coşkusunun Aksi başlığını taşıyan:
Cân-fezâ timsâl-i ânsın dil-küşâ mehpâresin
Sen bütûn âfâk-ı hüsne şu'le-zen seyyâresin"

matla'lı gazelidir. Bu ilk şiirinin ardından birkaç şirininin daha aynı mecmuada yayımlanması onun uzun yıllar sürecek basın-yayın hayatına girişini göstermektedir.

d. Ankara'daki Özel hocaları

Ankara devresi, Muallim Mâhir'in özellikle Arap, Fars, Türk ve Fransız edebiyatı yanında fikri bakımdan daha iyi yetişip olgunlaşmasında etkili başlıca isimleri, diğer bir deyişle değerli özel hocaları bakımından da ele alınmayı gerektirir. Bunların başında İstiklâl Marşı şairi Mehmed Âkif Ersoy gelmektedir:

1. Mehmed Âkif Bey

Ankara'da Hocanın hayatına kuvvetle yön veren en önemli olay, Millî Mücadele'ye katılmak üzere İstanbul'dan gizlice Ankara'ya gelmiş olan Mehmed Âkif Bey ile tanışmasıdır. Bu tanışmanın ardından Mehmed Âkif Bey'le yıllarca süren yakın alâka Hoca'nın, Âkif Bey'den Türkçe,

²³ Kıt'a: "Bu resimde görünen yüksek kubbeli mübârek türbe Hz. Mevlâna'nın kabir-i şerifidir. Gözlerinde mâneviyatın derinliklerini görecektir bir parlaklık, nüfûz-ı nazar olan kişiler, o zâtın feyzinin etrafa saçtığı nûrun apaçık parıltılarını görebilirler." manasındadır.

²⁴ Süreli yayınlar kataloglarında biri Ankara'da diğeri İstanbul'da yayımlanmış *Sa'y* adlı iki mecmua görünmektedir. Şimdiki bilgilerimize göre Hoca'nın şiirlerinin neşredildiği *Sa'y*'in Millî Ktp'deki birkaç sayısı dışında tam koleksiyonuna ulaşılammıştır. Diğer mecmuanın koleksiyonu ise Belediye Ktp.'de mevcuttur.

Arapça, Farsça, Fransızca edebî metinler ve divanlar okumaya başlamasıyla gittikçe artmış, bu faaliyet hocanın daha iyi yetişmesine imkân vermiştir. Bu münâsebetin sonraki yıllarda, İstiklâl şâirimizle hocalık-talebelik münasebetinden ileriye giderek, yakın bir dostluğa dönüşmesi ayrıca önemlidir.²⁵

Âkif Bey'in babası Tâhir Efendi ile Mâhir Hoca'nın babası Abdülhalim Efendi İstanbul'dayken görüşen iki arkadaşmış. Eşref Edib Bey bu tanışıklığı:

"Mâhir'in pederi Abdülhalim Efendi ile Üstâdın babası Tâhir Efendi çok ahhâb imişler. Bu baba dostuna Üstâdın çok hürmeti vardı. Abdülhalim Efendi, Üstâdın çocukluğunu tanıyor." cümleleriyle aktarmaktadır.²⁶

Esasen Osmanlı medeniyetinin iki önemli özelliği olan hocazâdelikte ve baba dostluğunda birleşen Âkif Bey ile Mâhir Hocanın ilk karşılaşması, o devirde büyük İslâm şâiri sıfatıyla I. TBMM'ye Burdur mebusu olarak katılmasıyla Ankara'da gerçekleşti. Mâhir Hoca, Âkif Bey için *"daha görmeden sevmiş, ona rabt-ı kalb etmiştim."* demektedir: *"Eserlerinin bende yaptığı tesirler seneler geçtikçe kuvvet ve şiddetini artırmıştı."*

Mâhir hoca ilk karşılaşmaları, daha doğrusu tanışmaları konusunda ise şu bilgiyi vermektedir:

"Birinci Büyük Millet Meclisi'ne Burdur mebusu olarak iltihâk eden şâir Mehmed Âkif Bey, Tâceddin Dergâhı meşrûtasında misafir olmuştur. Biz de Erzurum Mahallesinde Düyûn-i Umûmiye Müdürü Âsım Bey'in evinde oturuyorduk. Âkif Bey bize komşu olmuştur. Bu komşuluktan faydalanarak tanışmak ve kendisinden feyz almak istedim. Karşımızda oturan Ankara Vilâyeti Evkaf Müdürü Hayri Bey çok sevdiğimiz, efendiden kibâr bir zât idi. Âkif Bey'le muârefe için kendilerinin eski dostu Hayri Bey delâlet etti..."

"Üstâd'ın bana ilk sözü:

- "Ne okuyup ne yazıyorsun?" suâli oldu. Bu söz edebiyata sevgimi kendisine arz etmeme güzel bir vesîle oldu. Edebiyata âit tahassüslerimi söyledim. "Vaktim olursa okuruz" dedi. Teşekkür ettim."²⁷

---

²⁵ Hoca ile Âkif Bey arasındaki yakınlığın derecesini M. Ertuğrul Düzdağ tarafından derlenmiş *Üstâdım Mehmed Âkif* adlı eser (İstanbul 2014) ile M. Uğur Derman tarafından yayımlanmış mektuplar'da (*Kubbealtı Akademi Mecmuası*, yıl 4, İstanbul 1975 nr. 1-4; yıl 5, İstanbul 1976, nr. 1-4; yıl 6, İstanbul 1977 nr. 1) daha geniş olarak görmek mümkündür.

²⁶ Eşref Edib Bey [1882-1971. Bu mühim şahsiyet hakkında geniş bilgi için bk. *DİA*, XI, 473-474].

²⁷ Mâhir İz, *Üstâdım Mehmed Âkif* (Haz. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul 2015, s. 22.

“Üstâd kabul buyurdu; her sabah bize kadar zahmet ederdî, bir saat kadar okurduk. Onun arzu ettiğî eserleri, meselâ Şeyh Sa’dî’nin “Bostân”ını²⁸ ve tasavvufî bir eser olan “Şems-i Mağribî Divânı”nı²⁹ ve Harâbât’tan³⁰ Farsça müntehâbâtı okuduk. Bir aralık Alphonse Daudet’nin “Değirmenimden Mektuplar”ını³¹ tavsiye etti. “Biraz da Fransızcamız ilerlesin diye” onu okuduk.³²

Hoca, bu vesileyle Âkif Bey’in yakın dostlarını tanımış, zaman içinde onlarla da yakınlıklar kurarak kendilerinden faydalanma imkânı elde etmiştir. Bunlardan biri Ömer Ferid Bey’dir.

2. Ömer Ferid [Kam] Bey

Mâhir İz’in Ankara devresindeki özel eğitimi ve hocaları arasında yer alan bu zât, Büyük Millet Meclisi hükümetinin Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti’ne bağlı Te’lifat ve Tedkikât-ı İslâmiyye Encümeni üyeliğiyle Ankara’ya gelmişti. Sonraları İstanbul Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Şerh-i Mütûn Profesörü olarak hizmet verecek Ömer Ferid Bey³³ burada da Mâhir Bey’in resmen hocası olacaktı. Mâhir Bey bu tanışıklığı şöyle anlatmaktadır:

“Ankara’da tanışarak feyz aldığım muhterem hocalarımdan biri de Ferid Bey’dir.³⁴ Bir gün aziz hocam Âkif Bey onun için:

‘Ankara’ya bir adam geliyor, fevkalâde bir zekâ sahibidir. Ben onun dehâ derecesindeki zekâsına hayranlığımdan Sarıgözel’deki yangından sonra evi barkı toplayıp, Beylerbeyi’nde ona komşu bir ev tutarak beş sene gece gündüz bir arada bulundum”³⁵ demişti.

²⁸ *Bostan*, Sa’dî-i Şirâzî’nin (ö. 691/1292) ünlü Farsça mesnevisi. Bir mukaddime ve adâlet, ihsan, aşk, tevazu, rızâ, kanaat, terbiye, şükür, tövbe, münâcât ve hatm-i kitâb başlıklarını taşıyan on bölümde (bab) toplanmış hikâyelerden meydana gelen klasik eser.

²⁹ *Şems-i Mağribî Divânı*: Muhammed Şîrin-i Mağribî’nin (ö. 809/1407) tasavvuf ve vahdet-i vücûda ilgili şiirlerinden meydana gelmiştir.

³⁰ Ziyâ Paşa’nın, Türkçe, Arapça ve Farsça şiirlerden seçtiği 3 ciltlik şiir Antolojisi (I-III, İstanbul 1291-1292).

³¹ Alphonse Daudet’nin (1840-1897) Fransız edebiyatının ilk romanlarından olan *Lettres du Mon Moulin* adlı ünlü eseri, en iyi tercümesi *Değirmenimden Mektuplar* adıyla Sabri Esat Siyavuşgil tarafından yapılmış kabul edilmektedir (İstanbul 1943).

³² *Yılların İzi*, İstanbul 1975, s. 124-125.

³³ Ömer Ferid Kam (İstanbul/Beylerbeyi 1864-Ankara 1944) hakkında derli toplu bilgi için talebesi Agah Sırrı Levend’in *Prof. Dr. Ferit Kam Hayatı ve Eserleri* (İstanbul 1946) adlı eseri ile *DîÂ’ya* bakılmalıdır.

³⁴ Mâhir Bey’in “*İlim ve edebiyat âleminde büyük bir şöhret yapmış ve Avrupa müsteşrikleri tarafından takdir edilmiş bir otoritedir. Dr. Ahmed Paşa’nın oğludur.*” diye tanıttığı Ferid Bey hakkında ayrıca bir makale yazmıştır: *İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Dergisi II* (İstanbul 1964), s. 210-212.

³⁵ Agm. s. 202, ayrıca bk. *Yılların İzi*, İstanbul 1975, s. 147-153.

Ferid Bey aslında İstanbul'da Şeyhülislâmlığa bağlı olarak çalışan Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye adlı kuruluşun bir kısım âzasıyla birlikte büyük Millet Meclisince Şer'îye ve Evkaf teşkilatına bağlı olarak Ankara'da kurulan Tedkikât ve Te'lifât-ı İslâmiye Encümeni'nde çalışmak üzere gelmişti. Âkif Bey vasıtasıyla onunla tanışan Mâhir Bey şöyle devam ediyor: “Ankara'da aynı semtte oturduğumuz için hemen her gün buluşmamız mümkün oluyor, sohbetlerinden istifade ediyordum.”

Ankara'da tanışıp sohbetlerinden faydalandığını belirttiği hocalardan ve defterine şiirlerini kaydettiği şairlerden bir diğeri Trabzonlu Cûdî Efendi'dir.³⁶

3. Trabzonlu Muallim Cûdî Efendi

Mâhir İz'in hocalık devresinde tanıdığı ve kendisinden feyz aldığı isimler arasında Trabzon müftülüğü sebebiyle bu unvanla tanınan İbrahim Cûdî Efendi'nin ayrı bir yeri vardır. Trabzon'un 1916-1918'de Ruslar tarafından işgali ve işgal kuvvetleriyle başta Rumlar olmaz üzere şehirde yaşayan yerli azınlıkların halka yaptıkları zulümlerden bizâr olarak Ankara'ya gelmişti. Hocanın tabiriyle “ulemâ-i şuarâdan, bedîhe-gû bir zât” olarak tanınmış İbrahim Efendi, Ankara Sultânisine Arapça hocası tayin edilmişti. Sonraları Sultânî müdürü olan Cûdî Efendi için Mâhir Bey, “Sohbetini kaçırmamak için onun mektepteki nöbetinde ben de okulda kalırdım. Babamı ziyâret etmek için bizim eve geldiği zaman da kendisiyle yarım saat kadar ayrıca sohbet ederdim.” “Divan'ında çok güzel ve musannâ na'tler, tevhidler, kasideler, gazeller, terki-i bendler, kıt'alar, müfredler ve fantezi şiirler vardı.³⁷

Mâhir Bey'in defterine kaydettiği bu şiirlerden biri Halife Hârûn Reşîd ile Behlûl Dâna arasında geçen ibretli bir konuşmayı aktaran “Bir Nefîse” başlıklı hikemî manzûmedir.³⁸ Hoca bu şiiri mükâleme/karşılıklı konuşma tarzında pek güzel inşâd eder, okur ve bizlere ezberletip okuturdu.

---

³⁶ Son devir edebiyatımızda aynı isme sahip ve her ikisi de kuvvetli birer şair olan iki sanatkar vardır. Bunlardan ilki Merzifonlu Cûdî Bey (geniş bilgi için bk. *DİA*, VIII, 80), diğeri Trabzonlu Cûdî Efendi'dir (geniş bilgi için bk. “*Cûdî Efendi*”, *DİA*, VIII, 81). Her ikisi de muallimlik yaptıkları için bu lakapla da anıldıklarından, zamanla isimleri ve şiirleri karıştırılmıştır. Cûdî Efendi Trabzon Müftülüğünde de bulunmuştur. Divanı, neşredilmek üzere Prof. Dr. Abdülkadir Karahan'a (1913-2000) verilmiş, onun vefatının ardından maalesef kaybolmuştur.

³⁷ *Yılların İzi*, İstanbul 1975, s. 59.

³⁸ Metni için bk.: *Yılların İzi*, İstanbul 1975, s. 60.

e. Meclis Zabıt Kâtipliği:

Ankara devresinin Mâhir Bey bakımından bir diğer önemli yanı da, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde -gizli celseler dâhil- zabıt kâtibi, zabıt mümeyyizi ve ikinci grup şefi sıfatıyla çalışmış olmasıdır. Birinci Büyük Millet Meclisi açıldığı sırada Mâhir Bey dört senedir öğretmenlik yapmakta idi. Meclis zabıt kâtipleri, öğretmenler arasından seçildiği için, kendisi de Nisan 1920 başından 1924 yılı aralık ayına kadar bu vazifede bulundu. Böylece o, her biri farklı bir muhitten ayrı özellikler taşıyan memleketin seçkinleriyle tanışmış, dağarcığını, peteğini doldurma ve daha da olgunlaşma imkânı elde etmişti.

Mâhir Bey bu vazifesi dolayısıyla Millî Mücâdele'nin bütün şahsiyetlerini tanıdı. İlk Meclis'in tamamına ve ikincisinin ilk aylarındaki oturumlarına şahid olarak hadiselerin bizzat içinde yaşadı.

Bu görev ona Millî Mücâdele yıllarında memleketin geçirdiği bâdireleri yakından takip etme, cereyan eden ve etkileri günümüze ulaşan olayların iç yüzüne vakıf olma imkânı verdi. Daha açık söylemek lâzımsa Mâhir Hoca'nın pek erken yaşında üstlendiği bu vazife onun, Millî Mücâdele'nin hazırlık yıllarını, başlangıcını ve zaferle neticelenmesinin resmî tarihe intikal etmeyen arka planını derinliğine bilmesini sağladı. Ayrıca zaferin ardından gelişen olayları, Meclisin ilk yıllarından beri içinde bulunarak ve bütün heyecanı ile yaşayıp müşâhede ederek çeşitli yönleriyle idrâk etme imkânına erişti.

Mâhir Bey, bu devrede Yarbay Mahmut, Avni Refik (Berkmen), Öğretmen Ayaşlı Ali Rıza, Yakup, Ekrem ve Fevzi Bey gibi arkadaşlarıyla "Azmi Millî Cemiyeti" adında bir millî teşkilat kurarak halk arasında mahalli anlamda bir birlik meydana getirmeye çalıştı.

D. İstanbul'a Dönüş ve Darülfünun'da Yüksek Tahsil:

Mâhir Bey Yüksek Tahsilini tamamlamak istiyordu. Hattâ bu sebeple İstanbul'daki Halkalı Ziraat Mektebine postayla kaydını yaptırmış ve talebeliğe kabul edilmişti. Fakat I. Dünya Harbi'nin en şiddetli zamanları olduğundan babası Ankara'daki vazifesine devamını daha uygun bulduğu için teşebbüsü neticelenmemişti. Bu arada Maarif vekâletinde açılan Tarih hocalığı imtihanını da kazanmıştı.

Ancak Hoca, Ankara'nın hükümet merkezi olacağını öğrenince, hem mesleğini doğduğu şehirde sürdürmek hem de yüksek tahsilini burada gerçekleştirmek maksadıyla, görevindeki başarısı yanında arkadaşları

tarafından çok sevilmesine rağmen meclisteki vazifesinden ayrıldı. Maârif vekâletine müracaatla İstanbul'da ders saati az bir mektepte hocalık talebinde bulundu. Sultanselim'deki (günümüzdeki Yavuzselim) İmam-Hatip Mektebi'nin tarih hocasına tayin edilerek İstanbul'a döndü (16 Aralık 1924).³⁹

1. Yüksek Tahsilini Tamamlaması

Mâhir İz öğretmenliğe devam ederken bir taraftan da üniversite tahsilini tamamlamak üzere önce Eczâcı Mektebi'ne devam etti. Ancak muallimlik vazifesi, buradaki dersleri muntazaman takib etmesini engellediğinden mektebe uyum sağlayamayınca Kimya ve Hukuk Fakültelerine yazılıp bir süre devam etti. Benzer zorluklar sebebiyle buradan da ayrılarak daha kolay bitireceği düşüncesiyle Edebiyat Fakültesi talebeliğinde karar kıldı. Bu Fakülte'de Ankara'dayken feyz aldığı Şerh-i Mütûn Müderrisi Ferid Kam Bey'den tekrar istifâde imkânı buldu.

Mâhir Bey Edebiyat Fakültesi'nin ders ve devam süresini bitirdikten sonra, yakın tarihimizin önemli isimlerinden şair Adanalı Hayret Efendi üzerinde bir mezuniyet tezi hazırlayarak 1938 yılında mezun oldu.

2. İstanbul Beyefendisi Muallim Mâhir İz:

Mâhir İz'in en önemli vasfı, etkili ve çok sevilen bir muallim oluşudur. “Çok heyecanlı ve neşeli geçti” dediği hocalık hayatında, muallimliği daima ilk planda tutmuş, bulunduğu diğer vazifelerini de öğretmenliğin yanında sürdürmüştür. Hocanın bir taraftan öğrenmek diğer taraftan da öğretmek şeklindeki öğretmenlik anlayışını onun Muallim Naci'ye ait sık sık tekrarladığı:

*Dersi bitmez bir debistân-ı hakâyıktır cihân
Onda en kâmil muallimler sebak-handır bütün*

beyti de göstermektedir.⁴⁰

---

³⁹ Geniş bilgi için bk. Age., s. 137-138.

⁴⁰ Mâhir Hoca'nın çok sevdiği bu beyit, yakın tarihimizde muallim ünvanını hakıyla taşıyan sayılı isimlerden biri olan Muallim Nâci'nindir. “Bu dünya, dersi bitmeyen bir hakikatler mektebidir. Orada en yetişkin muallimler bile birer talebe gibidir.” mânasına gelir. Hz. Ali'nin “insanlar ya muallim ya da talebedirler. Bu ikisinin dışında kalanlar bir işe yaramaz” mânasındaki bir vecizesinin Nâci'nin ifadesiyle tekrarı gibidir. Ayrıca muallim olanların da dâima öğrenecekleri yenilikler bulunduğunu ifade etmektedir ki yakın talebeleri hocanın bu hususu son nefesine kadar terk etmediğine şahittirler.

Mâhir Hoca'nın muallimlik hayatı çok feyizli ve bereketli geçti. Nişantaşı Erkek Orta Mektebi müdürlüğüne getirilmesiyle başlayan İstanbul muallimlikleri devresinde Kadıköy Orta Mektebi, Fransız Saint Jean D'Arc (sonra Saint Michel adını almıştır) Okulu, Halıcıoğlu ve Kuleli Askerî liseleri, Üsküdar Paşakapısı ve Davutpaşa Orta mekteplerinde çalıştı.

Mâhir Hocanın muallimliği, Kemal Edip Bey'in:

*Bir melek-sîret, velî-haslet mübârek zât idi
Zümre-i ta'lîm övünsün böyle bir insân ile*

mısralarında ifade ettiği gibi ideal bir öğretmenin vasıflarına sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bu vasıfları dolayısıyla etkili bir muallim olarak hayatının en verimli, millî kültürümüz bakımından en faydalı ve kalıcı izler bırakan devresi, İstanbul'un önde gelen liselerinden Haydarpaşa Lisesi ile İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ndeki hocalıklardır.

I. Haydarpaşa Lisesi'nin Mâhir Baba'sı:

Mâhir İz'in orta öğretimdeki muallimlik hayatının en etkili devrelerinden belki de birincisi, Haydarpaşa Lisesi'ndeki edebiyat öğretmenliği olmuştur. Bu vazifeye tayinini "*kendimce asıl yerimi buldum*" cümlesiyle değerlendiren Hoca'nın buradaki sınıf derslerinin dışında seminer adıyla mektebin her sınıfından bütün öğrencilerine açık olan serbest dersleri de büyük rağbet görmüştür.

"*Yedi sene orada talebenin muhabbet hâlesiyle çevrili ve huzur içinde vazife yaptım*" ifadesiyle anlatan Mâhir Bey, bu devrede okulun bütün öğrencileri arasında

"Mâhir Baba" adıyla anılarak⁴¹, sevgi ve saygı gören bir öğretmen olmuştur.

Burada kendisinin "rahle-i tedrîsi"nden geçerek millî kültürümüze önemli hizmetlerde bulunmuş ve bulunmakta olan tanınmış talebeleri arasında bilhassa hat sanatında günümüzün en büyük otoritelerinden biri olan Eczacı M. Uğur Derman, Mehmed Âkif ile *Safahât* üzerindeki çalışmaları ve yakın tarih konularındaki araştırmalarıyla temâyüz etmiş yazar M. Ertuğrul Düzdağ, yakın tarih konularında kaleme aldığı romanlarıyla öne çıkan edip ve mütefekkir merhum Dr. Mehmet Niyazi

---

⁴¹ *Medeniyet Köprüsü Beş Şehirli* (Ankara 2015), Uğur Derman, "Mâhir Hoca'dan İzler", s. 130; M. Ertuğrul Düzdağ, "Hocam Mâhir İz Bey ve Hatıralarım", *Zaman*, 24-30 Ağustos 1994.

Özdemir (v. 2018) vardır. Ayrıca İstanbul Edebiyat Fakültesinin eski Türk edebiyatı hocalarından Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu (v. 1987) ve çeşitli üniversitelerde hizmet vermiş Prof. Dr. Osman Öztürk (v. 2014) gibi merhumları da zikretmek gerekir. Bu gibi öğrencileri daha sonra Hoca ile irtibatını kesmemiş ve yakınları arasına girerek her biri kendi alanında önemli hizmetler başarmış ilim, edebiyat ve sanat adamlarıdır.

Mâhir Hoca 1958-1959 eğitim yılında İstanbul İmam-Hatip Mektebi müdürlüğü yapmıştır.⁴² Mâhir İz altmış yıla yakın muallimlik hizmetinden sonra, Çamlıca Kız Lisesi edebiyat öğretmenliğinden yaş haddinden emekliye ayrılmıştır.

II. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nün (M.Ü İlahiyat Fakültesi) Mâhir Hocası:

Mâhir İz, emekli olduktan az sonra İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde İslâmî Edebiyat Tarihi hocalığı yapmak üzere yeniden mesleğine dönmüştür (Ocak 1960).

Onun bu önemli hizmetine Kemal Edip Bey [Kürkçüoğlu] aracı olmuştur. Hoca bunu hatıralarında şöyle ifade eder: “...vazife almaklığımı teklif edip tâyinime sebep olan Kemal Edip Bey kardeşimizdir. Kendisiyle evvelce bir muârefem yoktu...”⁴³

Mâhir Hoca Enstitüde on yıl öğretim üyeliği yapmış, İslâmî Türk Edebiyatı, Tasavvuf Tarihi, Hitabet ve İrşad dersleri okutmuştur.

Hocanın bu devredeki muallimliği, İmam-Hatip ve Yüksek İslâm Enstitüsü'nün ilk nesilleri üzerindeki derin ve kalıcı etkisi yanında dini konulardaki sağlam birikiminin de ortaya çıktığı bir zaman dilimi olmuştur. Ayrıca büyük bir vukufu Tasavvuf dersini okutması ve bu konuda ilk ders kitabını kaleme almış olması çok önemlidir. Bu devredeki talebelerinin önde gelenleri arasında önce, kendisinin her bakımdan hayrül-halefi olan merhum Dr. Selçuk Eraydın'ı (v. 1995) yad etmek gerekir.

Bu devredeki talebelerinden diğer isimler arasında, sonraki yıllarda Yüksek İslâm Enstitüsü'nün ve Türkiye'de İlahiyat camiasının önde gelen ilim ve fikir önderlerinden olacak Prof. Dr. Hayrettin Karaman, merhum Prof. Dr. Bekir Topaloğlu, Prof. Dr. İsmail Karaçam, Prof. Dr. M. Sâim Yeprem, Prof. Dr. Tayyar Altıkulaç, Prof. Dr. Yaşar Kandemir,

---

⁴² Tafsilatı için bk. *Yılların İzi*, İstanbul 1975, s. 337-340.

⁴³ *Age.*, s. 359.

Prof. Dr. İsmail E. Erünsal, Prof. Dr. Yaşar Fersahoğlu, Prof. Dr. Mahmud Çamdibi, Prof. Dr. Mustafa Bilge, Dr. Emin Işık, Dr. Mehmet Ali Sarı, Dr. Nedim Urhan ile bu satırların yazarı da dahil pek çok isim zikredilebilir.

Hocanın diğer bir özelliği resmen talebesi olmasa da rast geldiği istidatlı gençleri ilme teşvik edip, yakın takibe alarak onların yetişmelerine sebep olmasındır. Nitekim Hırka-i Şerif camiinde müezzinken tanıdığı Yusuf Ziya Kavakçı ile Şehzadebaşı camiinde ders okutan bir genç olarak tanıdığı Mahmud Kaya, Mâhir Bey'in teşvik ve takipleriyle profesörlüğe kadar yükselmiş ve alanlarında değerli birer akademisyen olarak tanınmış isimlerdendir.

II. Emeklilik Yılları ve Vefatı:

Emekliliğinden sonra da sohbetlerine, konferans ve yazılarına devam eden Mâhir İz, vaktinde teşhisi konulamayan akciğer kanseri rahatsızlığı neticesi, 9 Temmuz 1974'te Paşabahçe Hastahanesi'nde vefat etti. Hocamızın aziz naaşı 11 Temmuz'da Erenköy'deki Sahrayıcedid Camiinden kaldırılarak yanı başında bulunan ve aynı adı taşıyan mezarlığa defnedildi. Mezar taşındaki celi ta'lik "*Muallim Mâhir İz*" kitâbesi Uğur Derman hattıdır.

Hocamızın vefatı üzerine Kemal Edip Kürkçüoğlu gibi yakın dostu şairler tarafından tarih manzumeleri ve mersiyeler yazıldı. Ölümünün ardından çeşitli gazete ve dergilerde kaleme alınan kırka yakın yazının çoğu İmam Hatip Okulu ve Yüksek İslâm Enstitüsü'ndeki talebelerinin yayımladığı *Tohum* dergisinin 1975 yılı 86. Sayısında *Mâhir İz Özel Sayısı* olarak yayımlandı.

Yıllar sonra talebelerinin teşviki ve Üsküdar eski Belediye Başkanı Yılmaz Bayat'ın desteğiyle Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin önünden Kısıklı istikametine uzanan caddeye törenle Mâhir İz Caddesi adı verildi (19 Haziran 1995).

Zaman içinde İstanbul Pendik'te bir ilkokul ile Bağcılar'da bir ortaokula Mâhir İz adı konulduğu gibi Kredi Yurtlar Kurumu tarafından İstanbul Esenyurt'ta açılan bir Yüksek Öğrenim Erkek Öğrenci yurduna da onun adı verildi.

III. Eserleri

1. Tasavvuf (İstanbul 1969, 2000 [9. bs.]). Yüksek İslâm Enstitüsü'ndeki derslerinde asistanı Selçuk Eraydın'ın tuttuğu notların

müellif tarafından tamamlanması suretiyle hazırlanmıştır. İlk baskısından sonra eser, talebelerinden M. Ertuğrul Düzdağ tarafından ders kitabı hüviyetinden çıkarılarak yeniden düzenlenmiş, sonunda yer alan tarikatlar listesi geliştirilerek alfabe sırasına konulmuş, bir indeks ve Mahir İz'in hayatıyla ilgili kısa bir bölümün ilâvesiyle yeniden bastırılmıştır (İstanbul 1981).

2. Din ve Cemiyet (İstanbul 1972). İslâmiyet'in sosyal hayatın her sahası için gösterdiği usul ve yolları ortaya koyan bir eserdir. İçindeki yazıların bir kısmı Diyanet Gazetesi'nde "Amel-i Sâlih Sohbetleri" başlığı altında, bazıları ise İslâm Düşüncesi dergisinde daha önce yayımlanmış makalelerden oluşan eseri M. Ertuğrul Düzdağ yeniden neşre hazırlamıştır (İstanbul 1979, 1998 [5. bs.]).

3. Yılların İzi (İstanbul 1975). Mahir İz seksen yıllık ömrünü, Osmanlı Devleti'nin geniş coğrafyası içinde İstanbul'dan Medine'ye kadar uzanan çeşitli yerlerde İttihat ve Terakkî, Millî Mücadele ve Cumhuriyet döneminde yaşayarak geçirdi. Çöküşü ve kurtuluşu gördü. Cumhuriyet'in kuruluşu sırasında cereyan eden olaylara meclis zabıt kâtibi olarak şahit oldu. Onun hâtıralarından meydana gelen bu eser, yakın tarihimizin bilinmeyen siyâsî hadiselerine ait bazı gerçekleri ortaya koyması bakımından önemlidir.

4. Üstadım Mehmed Akif (İstanbul 2014). Mâhir Hocanın Mehmed Âkif hakkındaki hatıra ve yazılarının derlendiği eser M. Ertuğrul Düzdağ tarafından hazırlanmıştır.

Mahir İz ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlatılan Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl) (Ankara 1961) adlı eseri gözden geçirmiş ve Ahmed Cevdet Paşa'nın Kısas-ı Enbiyâ'sını sadeleştirmiştir (Ankara 1972). Eserin Hz. Peygamber'e ait ilk kısmı M. Ertuğrul Düzdağ tarafından yeniden düzenlenerek Peygamber Efendimiz adıyla tek cilt halinde yayımlanmıştır (İstanbul 1982).

Mâhir İz hakkında bazı eserler de kaleme alınmıştır. Bunlardan ilki, Mustafa Özdamar'ın, talebe ve dostlarının her biriyle görüşerek, hoca hakkındaki değerlendirmelerini bir araya getirip *Mâhir İz Hoca* (İstanbul 1994) adıyla neşrettiği dökümanter özellikler taşıyan eserdir.

Mustafa Uzun tarafından *Kültür Tarihimizde İstanbul Medeniyetinden Altın Bir İz Muallim Mâhir İz*, adlı konuyla ilgili orijinal resimlerle bezenmiş kısa ama öz bir kitapçık yayımlanmıştır (İstanbul 2011),

Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan *Medeniyet Köprüsü Beş Şehirli* projesinin ilk kitabında (Ankara 2015), Mustafa Uzun “İstanbul/Üsküdar Medeniyetinden Etkin Bir İz Muallim Abdullah Mâhir İz”⁴⁴ ve “Uğur Derman “Mâhir Hoca’dan İzler”⁴⁵ adını taşıyan bölümleri yazmıştır.

Pendik Belediyesi tarafından basılan Ummâna Dökülen Irmaklar (Mehmet Âkif’in Dost Çevresi) serisinin tarafımızdan hazırlanan *Mehmet Âkif Ersoy’un Talebesi Abdullah Mâhir İz Hocamız* adlı kitabı da (İstanbul 2017, 82 sh.) ona ayrılmıştır.

MÜ İlahiyat Fakültesinde İdris Topçuoğlu tarafından, (*Mâhir İz: Hayatı Eserleri ve Tasavvufi Görüşleri*, İstanbul 2005) ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde de Ayhan Işık tarafından⁴⁶ aynı adla birer Yüksek Lisans tezi hazırlanmıştır.

Selma Torun ise MÜ İlahiyat Fakültesinde *Bir Eğitimci Olarak Mâhir İz*, (İstanbul 2007) adını taşıyan bir mezuniyet tezi hazırlamıştır.

Mâhir Hoca hakkında yapılan son çalışma 2019 yılında, Ertuğrul Gündoğdu tarafından hazırlanan *Mahir İz’in Hayatı, Eserleri ve Muallimliği* Yüksek Yüksek Lisans çalışmasıdır.

Kaynakça

Mâhir İz’in MÜ İlahiyat Fakültesi’ndeki şahsi dosyası.

Mâhir İz, *Yılların İzi*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1975.

a.mlf., *Tasavvuf* (nşr. M. Ertuğrul Düzdağ), Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997..

A. mlf., *Üstâdim Mehmed Âkif* (haz. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul 2014.

Mustafa Özdamar, *Mâhir İz Hoca*, İstanbul 1994.

Tayyip Okıç, “Büyük Bir İnsanı Daha Kaybetmemiz Üzerine: Mâhir İz Hocamız”, *Tohum*, sy. 85, İstanbul 1974, s. 5-7;

Mehmed Çavuşoğlu, “Hocam Mâhir Bey İçin”, *a.e.*, sy. 86 (1975), s. 8-13;

Veli Ertan, “Mâhir İz Hocamızı Anarken”, *a.e.*, sy. 86 (1975), s. 28-29;

Uğur Derman, “Mâhir Hoca’dan İzler”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, IV/1 (1975), s. 15-26;

a.mlf., *Ömrümün Bereketi I*, İstanbul 2013, s. 154-163,472-475;

---

⁴⁴ s. 112-127.

⁴⁵ s. 128-136.

⁴⁶ Ayhan Işık tez çalışmasını aynı isimle yazdığı bir makalede özetlemiştir; bk., Bartın Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi, c.1, sy. 1, s. 75-104.

- a.mlf., *Medeniyet Köprüsü Beş Şehirli*, “Mâhir Hoca’dan İzler” Ankara 215, s. 128-136.
- Osman Öztürk, “İslâmî Edebiyatın Unutulmaz Üstadı Mâhir İz Hoca (1895-1974)”, *İslâmî Edebiyat*, sy. 2, İstanbul 1988, s. 41-43;
- M. Ertuğrul Düздаğ, “Hocam Mâhir İz Bey ve Hatıralarım”, *Zaman*, 24-30 Ağustos 1994.
- Mustafa Uzun, “İz, Mâhir” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* XXIII, 501;
- a.mlf. *Kültür Tarihimize İstanbul Medeniyetinden Altın Bir İz Muallim Mâhir İz*, İstanbul 2011;
- a. mlf., *Medeniyet Köprüsü Beş Şehirli*, “İstanbul/Üsküdar Medeniyetinden Etkin Bir İz Muallim Abdullah Mâhir İz”, Ankara 2015, s. 112-127
- a.mlf., *Ummâna Dökülen Irmaklar (Mehmet Âkif’in Dost Çevresi) Mehmet Âkif Ersoy’un Talebesi Abdullah Mâhir İz Hocamız* İstanbul 2017, Ali Ulvi Kurucu, *Hatıralar IV*, İstanbul 2014.

Ek -1:

Mahir İz'in eller üstünde taşınan tabutu